

İsyân, İltica ve Ölüm: Safevî Kaynaklarında Şehzade Bayezid Meselesi

Rebellion, Defection and Demise: The Question of Prince Bayezid in Safavid Sources

Şefaattin Deniz*

MAKALE BİLGİSİ

ARTICLE INFO

Araştırma Makalesi Research Article

Sorumlu yazar:

Corresponding author:

* İstanbul Üniversitesi

sefaattin.deniz@istanbul.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1333-5657

Başvuru / Submitted:

8 Kasım 2023

Kabul / Accepted:

11 Ocak 2024

DOI: 10.21021/osmed.1387750

Atıf/Citation:

Deniz, Ş. "İsyân, İltica ve Ölüm: Safevî Kaynaklarında Şehzade Bayezid Meselesi", Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, 20 (2024): 123-138.

Benzerlik / Similarity: 13

Öz

Bu makalede Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezid'in ağabeyi Şehzade Selim'le giriştiği saltanat mücadelesi sonucunda Safevîlere ilticası ve oradaki idamına kadar geçen süreç incelenmiştir. Şehzade Bayezid Vak'ası ile ilgili Şerafettin Turan bir eser kaleme almış, ancak eserinde Safevî kaynaklarını yeterince kullanmamıştır. Bundan dolayı bu makale mezkûr eserdeki boşlukları Farsça kaynakları kullanmak suretiyle doldurmayı amaçlamaktadır. Şah Tahmasb, Şehzade Bayezid'i kabul ederek daha önce kendi kardeşi Elkas Mirza'nın Osmanlılara sığınmasının intikamını almış, kırılan gururunu tamir etmiştir. İkinci olarak Şehzade Bayezid'in Osmanlı topraklarına beraber saldırma teklifini kabul etmeyerek kendi ülkesini savaş tehlikesinden uzak tutmayı başarmıştır. Kazvin'e gelinceye kadarki süreci de son derece başarılı bir şekilde yürütmüş, Bayezid'in kafasında oluşabilecek bütün istifhamları gönderdiği adamlar vasıtasıyla gidermeyi başarmış, sağ-salim Safevîlerin başkentine ulaşmasını sağlamıştır. Tahmasb son derece akıllı bir hamleyle Şehzade Bayezid'in 10.000 kişilik ordusunu Safevî oymakları arasında dağıtmak suretiyle bu askeri gücü kendisi için tehdit ve tehlike olmaktan çıkarmıştır. Bu durumda Şehzade Bayezid'in yapabileceği pek bir şey de kalmamıştır. Hemen ardından Osmanlılarla diplomasi sürecini hızlandırmış, akdedilmiş olan sulhu koruma konusunda gayret ettiğini göstermek istemiştir. Bu olaylar sırasında iki taraf arasında yürütülen güçlü diplomatik süreç meselelerin sulh yoluyla da halledilebileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Son tahlilde Şah Tahmasb Osmanlılardan büyük miktarlarda hediyeler olarak ekonomik olarak istediği sonuca ulaşmış, barışın da korunmasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Şehzade Bayezid, iltica, Osmanlılar, Safevîler, Şah Tahmasb

Abstract

This article deals with the process leading up to the defection of Sultan Suleiman the Magnificent's son, Prince Bayezid, to the Safavids and his execution there as a result of his struggle for the sultanate with his older brother, Prince Selim. While Şerafettin Turan addressed the "Şehzade Bayezid Vak'ası" in his work, it is evident that Safavid sources were underutilized. Therefore, the objective of this article is to bridge the gaps in Turan's research by incorporating Persian sources. By accepting Prince Bayezid, Shah Tahmasb sought to avenge his own brother Elkas Mirza's defection to the Ottomans and restore his wounded pride. Additionally, Shah Tahmasb's refusal to join Prince Bayezid's proposal for a joint attack on Ottoman lands allowed him to safeguard his own realm from the perils of war. His successful management of the process, from Bayezid's arrival in Qazvin to dispelling any doubts Bayezid may have harbored, ensured a safe journey to the Safavid capital. Shah Tahmasb employed a shrewd tactic by dispersing Shahzade Bayezid's 10,000-strong army among the Safavid tribes, thereby neutralizing this military threat. This left Prince Bayezid with limited options. Subsequently, Prince Bayezid accelerated diplomatic efforts with the Ottomans to demonstrate his commitment to preserving the established peace. The extensive diplomatic negotiations between both parties during these events underscore the significance of peaceful conflict resolution. Ultimately, through generous gifts from the Ottomans, Shah Tahmasb achieved his economic objectives and secured the continuation of peace.

Keywords: Prince Bayezid, defection, Ottomans, Safavids, Shah Tahmasb.

Giriş

Bu makalenin temel yazılış gayesi; Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezid'in babasına karşı isyan ederek dört oğlu ile birlikte Safevî hükümdarı Şah Tahmasb'a sığınması ve başkent Kazvin'de Osmanlı elçilerine teslim edildikten sonra öldürülmesi sürecini Safevî kaynaklarına dayanarak incelemektir. Daha önce Şerafettin Turan, *Şehzade Bayezid Vak'ası*¹ namıyla bir eser kaleme almış, meseleyi Osmanlı arşiv vesikaları, doğu ve batılı çağdaş kaynaklara dayanarak incelemiştir. Turan, eserinde meselenin yalnız saltanat mücadelesi ile açıklanamayacağını, olayların temelinde Anadolu'daki sosyo-ekonomik problemlerin olduğunu gayet açık bir şekilde ortaya koymuştu.² Aynı şekilde Mustafa Akdağ da meseleyi bu boyutları ile sarahatle izah etmişti.³

Bundan dolayı bu makalede Şehzade Bayezid Vak'ası bütün boyutları ile tartışılmayacak, konu şehzadenin İran'a sığınma süreci ve sonrasında yaşanan gelişmelerle ve sadece çağdaş Safevî tarihçilerinin ürettiği Farsça kaynaklar üzerinden incelenmek suretiyle sınırlandırılacaktır. Şerafettin Turan mezkûr çalışmasında Safevî kaynaklarından sadece Hasan Rumlu'nun *Ahsenü't-Tevârih*⁴ ve Kadı Ahmed Gaffârî'nin *Târîh-i Cihân-ârâ*⁵ isimli eserlerinden istifade etmiş, konu ile ilgili bilgiler veren pek çok eser görülüp incelenmemiş, haliyle şehzadenin İran'daki serencamıyla ilgili boşluklar kalmış, yani eksik bir şekilde yazılmıştır. İşte bu makale kalan boşlukları tamamladığı takdirde amacına ulaşmış olacaktır. Yukarıda bahsi geçen iki Farsça kaynağın dışında çalışmanın ana kaynakları Şah Tahmasb'ın *Tezkire-i Şah Tahmasb-ı Safevî*⁶, Kubad el-Hüseynî'nin *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*⁷, Kadı Ahmed Kummî'nin *Hülâsatü't-Tevârih*⁸, Abdi Bey Şirâzî'nin *Tekmiletü'l-Ahbâr*⁹, Budak Münşî Kazvinî'nin *Cevâhirü'l-Ahbâr*¹⁰, İskender Bey Münşî'nin *Âlem-ârâ-yı Abbâsî*¹¹, Fazli-i Hûzânî-i İsfahânî'nin *Efdalü't-Tevârih*¹² isimli eserlerdir. Konuya geçmeden evvel Şehzade Bayezid'in Safevî topraklarına ilticasına kadar geçen sürenin kısaca anlatılması, ardından konunun tartışılıp değerlendirilmesi daha isabetli olacaktır.

Şehzade Bayezid, Mohaç Meydan Muharebesi'nin (1526) akabinde Sultan Süleyman'ın İstanbul'a dönüşünden kısa bir süre sonra ve muhtemelen Ocak 1527'de İstanbul'da doğmuştur.¹³ On iki yaşlarında Kardeşi Cihangir ile birlikte sünnet ettirilmiş, ardından At Meydanı'nda

¹¹ Şerafettin Turan, *Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası* (Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1961).

² Turan, *Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası*, s. 15.

³ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası (Celali İsyanları)*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017), s. 102-104.

⁴ Hasan Beğ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, c. 3, tashih ve tahşiye Abdülhüseyn Nevâî (Tahran: İntişârât-ı Esâtîr, 1389).

⁵ Kadı Ahmed Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, tercüme ve notlar Buket Gündüz (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2023).

⁶ Şah Tahmasb, *Tezkire-i Şah Tahmasb-ı Safevî*, çev. Hicabi Kırilangıç (Ankara: Atlas, 2015).

⁷ Hürşah bin Kubad el-Hüseynî, *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*, tashih, tahşiye, tavzih ve izâfât Muhammed Rıza Nasirî-Koiçi Haneda (Tahran: Encümen-i Âsâr ve Mefâhir-i Ferhengî, 1379).

⁸ Kadı Ahmed bin Şerefeddin el-Hüseynî el-Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih I*, be-tashih Doktor İhsân İşrâkî (Tahran: İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahran, 1980).

⁹ Abdi Beğ Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, mukaddime, tercüme ve notlar: Şefaattin Deniz-Hasan Asadi (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2021).

¹⁰ Budak Münşî Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, mukaddime, tashih ve ta'likât Muhsin Behram Nejâd (Tahran: Merkez-i Neşr-i Mirâs-ı Mektûb, 1378).

¹¹ İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, çev. Ali Genceli, haz. İsmail Aka (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2019).

¹² Fazli-i Hûzânî-i İsfahânî, *Efdalü't-Tevârih*, be-küşesi İhsân İşrâkî-Kudretullah Pîşnamaz-zâde (Tahran: Mirâs-ı Mektûb, 1398).

¹³ Feridun Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022), s. 147.

beylerbeyleri, sancakbeyleri, vezirler, yeniçeriler, saray halkı, âlimler, Fransa, Avusturya ve Venedik elçilerinin katıldığı, 26 Kasım-8 Aralık 1539 tarihleri arasında 13 gün süren bir şölen düzenlenmiştir.¹⁴ 17 Kasım 1542 tarihinde Macar seferi için İstanbul'dan ayrılıp Edirne'ye doğru yola çıkan Sultan Süleyman'ın yanında şehzadeleri Mustafa ve Cihangir ile birlikte Bayezid'de vardı. Büyük oğlu Mehmed'i Saruhan Sancakbeyliği için Manisa'ya, Selim'i ise Konya'ya göndermişti. Padişah kış mevsimini yanındaki şehzadeleri ile birlikte Edirne ve Yanbolu'da avla geçiriyordu.¹⁵ Bahar gelince oğlu Bayezid ile birlikte 23 Nisan 1543'te düzenlenen muhteşem bir ordu tertibatının ardından, daha önce söz verdiği üzere, Habsburglara karşı Fransızlara yardım amaçlı Macaristan (Estergon) seferine çıktı.¹⁶

Kanuni Sultan Süleyman 28 Eylül 1547'de Bayezid'i daha önce Şehzade Selim'in görev yeri olan Konya'ya gönderdi. Kendisine sığınan Safevî şehzadesi Elkas Mirza ile çıktığı İran seferinde Akşehir'de konaklarken, Şehzade Bayezid 25 Nisan 1548'de babasının huzuruna çıkıp el öpüp çeşitli hediyeler takdim etti. Sultan Süleyman da karşılık olarak oğluna pek çok hediye verdi. Ayrıca şehzadenin hocası Cafer Efendi de padişaha Mesnevi, Hafız Divanı ve Fütuhât-ı Şam isimli eserleri hediye etti.¹⁷

Padişah mezkûr İran seferi devam ederken 22 Kasım 1548'de kışı geçirmek için Halep'e gittiğinde oğulları Cihangir ve Bayezid'de burada kendisine eşlik edip birlikte av partilerine katıldı. 6 Haziran 1549'da Halep'ten İstanbul'a yönelen Sultan Süleyman, Bayezid'e ihسانlarda bulunarak sancağına uğurladı.¹⁸ Oğlunun ardından 5 Aralık 1549'da Konya'ya ulaşan Sultan Süleyman, Mevlânâ türbesinin birtakım ihtiyaçları için Şehzade Bayezid'in lalasına 20.000'i fukaranın ihtiyaçlarının görülmesi koşuluyla 50.000 akçe bıraktı. Baba-oğul Akşehir'i geçtikten sonra Bayat menzilinde birbirlerinden ayrıldı.¹⁹

Sultan Süleyman'ın 28 Ağustos 1553 tarihli Nahçıvan seferi için saraydan çıkıp Üsküdar'a gelmesinden iki ay sonra oğlu Bayezid de orduya katıldı. Ordugahta Ramazan vesilesiyle kutlamalar yapıldı. Daha sonra Bayezid, Avrupa canibinde olan biteni takip etmesi için Edirne'ye gönderildi. Hatta Bayezid burada iken annesi Hürrem Sultan oğlunun ziyaretine gitti.

Şehzade Mustafa'nın Nahçıvan sefer güzergahında öldürülmesi, Şehzade Cihangir'in de Halep'teki vefatından sonra artık saltanat meydanı Selim ile Bayezid'e kalmıştı. Bu sırada Selim 30, Bayezid ise 28 yaşındaydı. Hürrem Sultan, kızı Mihrimah ve sadrazam Rüstem Paşa Süleyman'ın halefi olarak Bayezid'i görmek istiyorlardı.²⁰

Osmanlı ordusu Nahçıvan'dan dönüş yolunda Bolu'da iken, Selanik'te Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinin bir tepkisi olarak Düzmece Mustafa olayı ortaya çıkmış, etrafında yaklaşık 10.000 kişi toplanmış, bu kişi atamalar yapıp adeta sultan gibi hareket etmeye başlamıştı. Şehzade Bayezid'in sorumluluk bölgesinde çıkan bu isyan her şeye rağmen bastırılmış, adı geçen kişi yakalanarak önce Bayezid'e teslim edilmiş, oradan İstanbul'a gönderilip 18 Ağustos 1555'te idam

¹⁴ Ahmet Önal, "Şehzâde Bâyezid ve Şehzâde Cihangir'in Sünnet Şenliği" (1539), *Tarihin Engin Sularında*, editörler Arif Kolay-Ahmet Vurgun (İstanbul: Yeditepe, 2022), s. 95-115; Kaya Şahin, *Kanuni Devrinde İmparatorluk ve İktidar (Celalzade Mustafa ve 16. Yüzyıl Osmanlı Dünyası)*, çev. Ahmet Tunç Şen (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları), s. 115-116

¹⁵ Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, s. 349; Şahin, *Kanuni Devrinde İmparatorluk ve İktidar*, s. 119.

¹⁶ Şahin, *Kanuni Devrinde İmparatorluk ve İktidar*, s. 119; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, s. 353.

¹⁷ Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, s. 366, 397.

¹⁸ Şahin, *Kanuni Devrinde İmparatorluk ve İktidar*, s. 126; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, s. 405, 416.

¹⁹ Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, s. 417.

²⁰ Şahin, *Kanuni Devrinde İmparatorluk ve İktidar*, s. 133-134; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, s. 510.

edilmek suretiyle sorun ortadan kaldırılmıştır. İsyân hızlı bir şekilde bastırılmış olmasına rağmen Şehzade Bayezid ile babası arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır. Zira Sultan Süleyman, oğlunun isyancılara karşı daha kısa sürede harekete geçip sorunu ortadan kaldırması gerektiği halde ağırından aldığını, isyana katılan bazı kişilerle yakınlık kurduğunu düşünüyordu. Oğlunu cezalandırmayı düşünse de Hürrem Sultan buna engel olmuştu.²¹ Her ne kadar padişah oğlunu affetmiş olsa da belki onun hakkındaki ilk ciddi olumsuz kanaat bu olayda belirmişti. 2 Eylül 1555'te Edirne'den sancağına gönderirken Şehzade Bayezid'i Şehzade Selim'den ayırmayarak 1.000.000 akçeyle birlikte pek çok hediye de vermişti.²²

Hürrem Sultan-Rüstem Paşa ikilisi Sultan Süleyman sonrası taht için Şehzade Bayezid'i düşündükleri gibi Bayezid de kendisini babasının halefi olarak görmekte idi. Mekke Emiri'nin temsilcisi olarak 1558 yılında İstanbul'a gelen Kutbüddin Mekki de aynı izlenimleri paylaşmakta, Şehzade'nin açıkça kendisini saltanatın en güçlü adayı olarak gördüğünü belirtmektedir. Selim ile karşılaştırıldığında Bayezid'in meziyetleri daha fazlaydı. Çekingen, işi kadere ve oluruna bırakarak nedimler arasında eğlenceye dalmış olan Selim'in aksine Bayezid; fazıl, şair, zeki, güzel ahlak sahibi, mütevazı, iyilik sever, mert, cesur, gayretli ve kahraman bir insan görüntüsü çiziyordu.²³ Selim işret meclislerinde zaman öldürürken Bayezid Kütahya'da ilim-irfan meclislerinde vakit geçiriyor, Şâhî mahlasıyla enfes şiirler kaleme alıyordu.²⁴ Gayet iyi bir hayat sürüyordu. Beraberinde 7.000 askeri vardı. Her sene Harem-i Şerife 2.000 altın, ayan ve ulemaya da hilatler, halılar ve seccadeler gönderiyordu.²⁵

Hürrem Sultan'ın vefatı ve 15 Nisan 1558'de Bayezid Camii'nden son yolculuğuna uğurlanmasıyla birlikte artık iki şehzadenin saltanat mücadelesini engelleyecek güçlü bir etken kalmadı, üstelik Şehzade Bayezid önemli bir destekçisini de kaybetti. Artık her iki şehzade de eşit koşullarda sayılırdı. Haliyle rekabet ciddi derecelere geldi. Devlet adamlarının aldığı pozisyonlar da rekabeti etkileyebilecek durumdaydı. Nitekim Lala Mustafa Paşa'nın iki şehzadenin birbirine olan husumetinin artmasında etkisi olduğu söylenmektedir. Saltanat mücadelesinin kendini hissettirmesi üzerine Sultan Süleyman, 6 Eylül 1558'de Selim'i Manisa'dan Konya'ya, Bayezid'i ise Kütahya'dan Amasya'ya gönderdi.²⁶ Bu takdir yetkisi rekabeti önleyemediği gibi problemin daha da karmaşık bir hal almasına neden oldu. Ancak burada her iki şehzadenin babalarının bu takdir hakkına karşı reaksiyonları farklı oldu. Selim başına gelene rıza gösterirken, önceden daha avantajlı konumda bulunan Bayezid bu tasarrufu kendisinin gözden çıkarıldığı şeklinde yorumladı. Süreç artık bundan sonra Selim'in lehine, Bayezid'in aleyhine işleyecekti. Zinkeisen'in yaklaşımıyla "bunda kendi suçu da vardı şüphesiz, ruhunun huzurunu da karartmıştı."²⁷

Şehzade Bayezid'in İsyanı

Şehzade Bayezid'in İran topraklarına girmeden önceki durumu ile ilgili Safevî tarihçilerinin verdiği bilgileri son derece dikkatli okumak/değerlendirmek gerekir. Zaten kaynaklarda Bayezid'in

²¹ Turan, *Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası*, s. 43; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, s. 512.

²² Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, s. 515.

²³ Ekrem Kamil, "Hicrî Onuncu-Miladî On Altında- Asırda Yurdumuzu Dolaşan Arab Seyyahlarından Gazzi-Mekki Seyahatnamesi, *Tarih Semineri Dergisi 1-2* (1937): s. 40.

²⁴ Turan, *Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası*, s. 46-47; Şehzade Bayezid'in divanı için bkz. Mustafa Çiçekler, "Şehzâde Bayezid ve Farsça Divançesi", *Şarkiyat Mecmuası 8* (1998): s. 211-228.

²⁵ Kamil, "a.g.m", s. 41.

²⁶ Turan, *Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası*, s. 49; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, s. 549.

²⁷ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 2*, çev. Nilüfer Epeçli (İstanbul: Yeditepe, 2011), s. 642.

isyan süreci son derece sathî bir şekilde verilmiş, İran'a ilticadan sonraki kısımlar kaynaklarda daha çok yer bulmuştur. Kaynaklar konuya giriş yaparken Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezid'in Kütahya sancakbeyliği görevinden azledilip bu görevin Konya'da bulunan büyük oğlu Şehzade Selim'e verildiğini yazmaktadır.²⁸ Halbuki Şehzade Bayezid Kütahya sancakbeyi iken ağabeyi Selim de Manisa sancakbeyi olarak görev yapıyordu.²⁹ Budak Münşî, Şehzade Selim'in babasının gözdesi durumunda olduğunu, Şehzade Bayezid'in ise bu vaziyete tahammül edemediğini belirtmektedir. Ayrıca ordunun Selim'den yana olmadığını, Selim'in bir Yahudi çocuğu olduğunu ve hareme gizlice getirildiğini dile getirmektedir.³⁰ Şu bir gerçektir ki onda meydana gelen kıskançlık ve çekememezlik ateşi, zihnine adam akıllı yerleşen saltanat fikri iyice alevlenerek kardeş sevgisini ve muhabbetini düşmanlığa dönüştürdü.³¹

Şehzade Bayezid babasının gelecekteki saltanat planlamasında yerinin olmadığı düşüncesiyle ağabeyi Şehzade Selim'e karşı cephe alıp tebaa ve ekabire mal dağıtıp büyük bir ordu teşkil etti. Ardından onu bertaraf etmek için Konya'ya hareket etti. Kardeşinin kendisine karşı ordu topladığını öğrenen Selim durumdan babasını haberdar etti.³² Kanunî Sultan Süleyman bu haberi öğrendikten sonra Anadolu Beylerbeyi Ahmet Paşa, Karaman valisi Ferhat Paşa ve Zülkadir Ali Paşa'yı büyük bir ordu ile Bayezid'i bertaraf etmeleri için gönderdi. Selim bu orduyla birleşerek Bayezid'in ordusu karşısında saf tuttu. Safevî kaynakları Selim'in öncülüğündeki ordunun 100.000, Bayezid'inin ise 40.000 olduğunu belirtirler.³³ Gün boyu devam eden savaşta her iki taraftan toplam 8.000 asker öldü.³⁴ Ertesi gün taraflar yeniden karşı karşıya geldi. Bu kez Selim'in sağ ve sol kanatlarının yenilgiye uğrayıp İstanbul'a kadar kaçtığı abartılı bir şekilde anlatılmaktadır.³⁵ Her şeye rağmen pes etmeyen Selim, rakibine yeniden saldırınca yenilgiye uğrayan Bayezid çareyi Amasya'ya doğru kaçmakta buldu. Yaşanan hezimet karşısında çıkış yolu bulmaya çalışan Bayezid, aldatıldığını beyan ederek kendisini bu yola teşvik eden yakın adamlarından üçünü katledip affedilmesi amacıyla kellelerini bir mektupla Sultan Süleyman'a göndererek pişmanlığını ifade etmek istedi. Hatta affedilmesi için gerekirse huzura gelebileceğini dahi beyan etti, ancak Kanunî Sultan Süleyman oğlunun bu özrünü kabul etmedi.³⁶ Üstelik onu tamamen bertaraf etmek için üzerine yeni bir ordu gönderdi. Ordunun üzerine geldiğini anlayan Bayezid menzil menzil kaçarak Erzurum'a kadar geldi. Erzurum Beylerbeyi Ayaz Paşa pek çok hediye ile Şehzade Bayezid'i karşıladı. Birkaç gün sonra İskender Paşa Sultan Süleyman'ın emriyle 40.000 kişilik bir orduyla Şehzade Bayezid'e

²⁸ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih* 3, s. 1410; İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, 460. İskender Beğ Münşî üzerine bir de veliahtlık vaadi ile taltif ettiğini beyan etse de böyle bir durum söz konusu değildir. İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, s. 114.

²⁹ Münecimbaşı Ahmet Dede, *Münecimbaşı Tarihi 2*, Türkçeleştiren İsmail Erunsal (İstanbul: Tercüman 1001 Eser), s. 579; Turan, *Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası*, s. 51; Hürşah, *Târih-i İlçî-yi Nizâmşah*, s. 192.

³⁰ Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, s. 216.

³¹ İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, s. 114.

³² İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, 460; İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, s. 114.

³³ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih* 3, s. 1411; Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, s. 216.

³⁴ Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih* 1, 402; İskender Beğ Münşî bu rakamı 80.000 kişi olarak zikreder ki bu mümkün değildir. İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, s. 115.

³⁵ Bir Safevî tarihçisi olarak İskender Beğ Münşî, Şehzade Bayezid'in kardeşi ve babasının gönderdiği orduya karşı yaptığı mücadele için "o gün Sultan Bayezid öyle bir cesaretle muharebe etti ki, Rum'da cereyan etmiş olan bu savaş, üzerinden elli sene kadar geçtiği halde, bugün bile bu savaştaki cesaret ve şecaati, her yerde ve her mecliste kahramanlık numunesi olarak söylenmektedir" demektedir. İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, s. 115.

³⁶ İsfahanî, Mirza Kasım Cönabazî'den aktararak aslında şehzadeler arasındaki bu mücadelenin Sultan Süleyman tarafından kıskırtıldığını, amacın da Şah Tahmasb'ı ortadan kaldırmak olduğunu iddia etmektedir. İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 460-463; İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, s. 115.

saldırdı. İaşe ve ikmalini orada bırakan Bayezid kurtuluşu 10.000 adamıyla kaçmakta buldu. Onun yakın emirleri Aksak (Aksakal) Seyfeddin, Turgutoğlu Pîr Hüseyin Bey, Kuduz Ferhat ve Gayb Bey'di. Bayezid bu bahadırların yardımıyla kurtuldu.³⁷ Bayezid'in askerlerinin bir kısmı Anadolu siphahiler ile köylülerden, bir kısmı da Türkmen oymaklarından müteşekkil idi. Bunların başında yine bir Türkmen olan mahir binici, savaşçı ve 'kara düzen' adlı çalgının mucidi Kuduz Ferhat bulunuyordu. Bayezid'in askerleri arasında Şîî mezhebine mensup ve mütemayil olanlar da vardı.³⁸

1559 yılında havalar ılık olduğu için Şah Tahmasb yaylağa çıkmamış, Kazvin'de kalmayı tercih etmişti. Kanunî Sultan Süleyman'ın oğulları arasında saltanat mücadelesi yüzünden oluşan husumet ve aralarında cereyan eden savaş, tüccar ve yolcular vasıtasıyla Şah Tahmasb'a ulaşmıştı, ancak gönderdiği casuslar vasıtasıyla o haberi doğrulatmaya çalışıyordu. Onun olaya ilk tepkisi "Hünkâr hazretleri sıhhat ve selametle tahtında oturmaktayken birbirleriyle savaş yapmak bunların ne hadlerine" şeklinde olmuştu³⁹. Şah'ın gönderdiği casuslarla Eleşkirt ve Kağızman hâkimi Yedigâr Bey Pazukî'nin yakın adamları gelerek olayın gerçek olduğunu söylediler. Ayrıca daha önce Elkas Mirza'nın nökerliğinde bulunmuş, hali hazırda ise Şehzade Bayezid'e nökerlik yapmakta olan iki kişi daha gelerek bu durumu teyit edince hakikat ayan beyan ortaya çıkmıştı.⁴⁰ Gelenler, Şehzade Bayezid tahta geçtikten sonra on kat ödemek koşuluyla Şah Tahmasb'dan 1.500 tümen yardım istiyorlardı.⁴¹ Şah'ın bu talep karşısındaki tepkisi "*Ben bu sözlere şaşırırım ve dedim ki bu, Elkas'tan daha da akılsız. Birincisi biz Hünkâr hazretleriyle epeydir barış halindedir; sana neden borç altın vereyim? İkincisi 1.500 tümenle Hünkâr gibi bir düşmanla nasıl savaşabilirsin?*"⁴² şeklinde oldu. Şah Tahmasb ilk etapta sadece meseleyi anlamaya çalışıyor, temkinli hareket ediyordu. Onun bu teklife yaklaşımı pek olumlu değildi. Çünkü Osmanlılarla bir sulh ortamı oluştuğu için bu ortamın bozulmasını pek istemiyor, bu teklifin kabulünü ise kendi açısından akılsızlık olarak yorumluyordu. Ancak daha önce Elkas Mirza'nın kendisine isyan ederek Osmanlı topraklarına sığındığını, üstüne Kanunî Sultan Süleyman'ın Elkas Mirza'yla birlikte Safevîler üzerine savaş açtığını unutmuş değildi. Aslında yaşanan gelişmeler Şah Tahmasb'ın kırılan gururu ve dūçar olduğu çileleri hafifletmek için uygun bir fırsattı.

Şehzade Bayezid Safevî Topraklarında

İskender Paşa, Bayezid ve ordusunu Kağızman'a kadar takip etti. Şehzade Bayezid, epey yol kat ettikten sonra yenilmiş ordusu ve dört oğluyla birlikte Çukur Sa'd'da (Revan) bulunan Şahkulu Sultan Ustaclu'nun yanına geldi⁴³. Aciz kalıp Çukur Sa'd'a geldiğinde Safevî topraklarında kalma konusunda hala kararsızdı. Van ve Vestan tarafından çıkıp Irak-ı Arap taraflarına gitmek niyetindeydi.⁴⁴ Şahkulu Sultan Ustaclu, Şehzadeyi kendi evine alıp ziyafet verdi, diğer taraftan da hizmetkarı İsa Bey Caşnigir⁴⁵ ile çavuşbaşısı Ali Ağa'yı Kazvin'e Şah Tahmasb'ın huzuruna

³⁷ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih* 3, s. 1411-12; Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih*, 403; Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin Kuruluş ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s. 81.

³⁸ Sümer, *Safevî Devleti'nin Kuruluş ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, s. 81.

³⁹ Şah Tahmasb, *Tezkire-i Şah Tahmasb-ı Safevî*, s. 80.

⁴⁰ Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 129; Şîrâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 107; Hürşah, *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 192.

⁴¹ Şah Tahmasb, *Tezkire-i Şah Tahmasb-ı Safevî*, s. 81; Hürşah, *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 192.

⁴² Şah Tahmasb, *Tezkire-i Şah Tahmasb-ı Safevî*, s. 81.

⁴³ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih* 3, s. 1412. Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, s. 216-217.

⁴⁴ Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, s. 216-217; Hürşah, *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 192; Şah Tahmasb, *Tezkire-i Şah Tahmasb-ı Safevî*, s. 81; İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 461.

⁴⁵ İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 463-464.

gönderdi.⁴⁶ Açıkçası Bayezid, Şah'ın kendilerine destek verip veremeyeceğini öğrenmek istiyordu. Eğer Şah Tahmasb olumlu yaklaşırsa ordusuyla birlikte Kazvin'e gitmek niyetindeydi. Şah Tahmasb açısından ise, toplayacağı her yeni bilgi onun uygulayacağı strateji için önem arz ediyordu. Hemen Kazvin veziri Ağa Molla, elçi Şemseddin Dilicani ve Mihmandar Allah Veren Ağa'yı para, hilat ve bol miktarda teçhizatla Çukur Sa'd'a gönderdi. Ayrıca Safevîler'in Azerbaycan, Şirvan, Şeki ve Gürcistan veziri Ataullah Hûzânî-i İsfahanî de bol miktarda teçhizat ve maiyetiyle oraya ulaşıp gelenlerin ihtiyaçlarını karşıladı. Bu durum Bayezid'in ikna olmasında etkili oldu.⁴⁷ Şah Tahmasb şehzadenin korkusunu bertaraf etmek için de Hasan Bey Yüzbaşı'yı nakit para ve ihtiyaç duyabileceği malzemelerle birlikte ona gönderdi.⁴⁸ Artık Şah Tahmasb Şehzade Bayezid'in yardım talebi karşısında ilk zamanki düşüncelerini değiştirmiş, ona beklediği şekilde yardım ve desteklerde bulunmuş, üstelik çok riskli bir adım daha atarak ona kucak açmıştı. Muhtemelen Şehzade Bayezid'in kendisine sığınmasının siyasi maliyetini ve stratejisini hesaplamıştı. Onun ilticasını kabul ederken Elkas Mirza'nın Osmanlılara sığınmasının intikamını almış oluyor, yeni durum için de psikolojik harp üstünlüğünü ele geçirmiş bulunuyordu. Bu durumda gerekli olan Osmanlıların düşmanlığını en aza indirmek için diplomatik manevralar yapmaktı. Kırk yıla yaklaşan siyasi tecrübesi sorunun üstesinden gelmek için yeterli sayılırdı.

Şah Tahmasb Şehzade Bayezid'e gönlünü rahat tutmasını, onu ve oğullarını Hünkâr'a vermeyeceğine dair ant içmişti. Sözünü Şehzade Ali Ağa Çavuşbaşı yanında da yineledi. Bu şekilde Şehzade Bayezid'in yanına geri döndüler.⁴⁹ Artık Şah Tahmasb genç şehzadeyi Sultan Süleyman'ın varisi olarak tanıyordu.⁵⁰

Şehzade Bayezid kendisine verilen güvence üzerine Çukur Sa'd'dan Tebriz'e doğru yöneldi. Tebriz'e gelince onu Tebriz hâkimi (Azerbaycan hâkimi) Emir Gayb Bey (Sultan) Ustaclu, büyük seyyidler ve nakîbler, eşraf ve çarşı esnafının bulunduğu büyük bir kalabalık karşılamaya çıkarak her tarafı doldurmuşlardı. Yollarda o kadar çok insan toplanmıştı ki, nevruda bile bu kadar kalabalık toplanmamıştı. Tah Tahmasb'ın emriyle çarşı-pazar her taraf rengarenk halılarla, altın sırmalı çadırlar ve nakışlı sâyebanlarla süslenmişti. Mutripler ve hanendeler güzel şarkılar okuyordu. Safevî tarihçileri Bayezid'in Tebriz kapalı çarşısına geldiğindeki tavrını kibirli olarak nitelendiriyor, kendisi için hazırlanan karşılama merasimi, "oyuncuların oyunları gibi şeylerle ilgilenmeyip sağa sola bakmadan gözlerini yalnızca atının kulaklarına odaklamış vaziyette ilerliyordu" şeklinde tasvir etmektedirler.⁵¹

Misafirlerin şerefine Tebriz'de ziyafetler verildi. Kış mevsimi olduğu için şehzade orada kalıp baharı bekledi.⁵² Şah Tahmasb'dan Tebriz tarafına gelmesini, iki ordu olup Osmanlı topraklarına saldırmayı teklif etti.⁵³ Hatta iki oğlunu Tahmasb'a rehin bırakmayı bile önerdi. Babasının İstanbul'da olduğunu, ordunun büyük paşalarının gönlünün kendisi ile olduğunu söylüyordu. Ancak

⁴⁶ Hürşah, *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 192; Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih 1*, s. 403.

⁴⁷ Şah Tahmasb, *Tezkire-i Şah Tahmasb-ı Safevî*, s. 81; Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, s. 217; Hürşah, *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 193; İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî 1*, s. 115.

⁴⁸ Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 129; Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih 3*, s. 1412; Hürşah, *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 193.

⁴⁹ Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 107; Hürşah, *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 193.

⁵⁰ İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 464.

⁵¹ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih 3*, s. 1412-1413; Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih 1*, s. 403-404; İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî 1*, s. 116.

⁵² İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 465.

⁵³ Roger Savory, *Safevîler Devrinde İran*, çev. Özgür Kolçak (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2021), s. 73.

Tahmasb son derece temkinli hareket ediyor, önce Kazvin'e gelsin, ondan sonra uygun bir şekilde hareket edebileceğini ifade ediyordu.⁵⁴ Bu arada Şah Tahmasb Şehzade Bayezid'e sık sık adamlar gönderip hal-hatırını sormayı ihmal etmiyordu.⁵⁵

Bayezid Tebriz'den yola çıkıp menzil menzil ilerleyerek Kazvin'e gelirken kendisine yol güzergahında ziyafetler veriliyordu. Bu arada daha önce Kanlıçimen'de (Gürcistan) yakalanan ve Şah Tahmasb tarafından serbest bırakılan Sinan Bey (Paşa) Sultan Süleyman adına güzel hediyelerle birlikte elçi olarak geldi. Şehzade Selim de "baba" diye hitap ettiği Şah Tahmasb'a saygı ve sevgi ile mektup yazıp kendi adına Durak Ağa'yı Kazvin'e gönderdi.⁵⁶ Ayrıca Kanunî Sultan Süleyman güzel hediyeler ve dostane mesajlar yolladı! Elçiler, Bayezid'e iltifat edilmemesini, bu yüzden iki taraf arasında sulhun bozulmaması gerektiğini belirttiler. Şah Tahmasb onlara da "hele bir Bayezid gelsin maslahat üzere hareket ederiz"⁵⁷ şeklinde geçiştirme cevaplar veriyor, durumu gayet suhuletle idare etmeye çalışıyordu. Şah Tahmasb genç şehzadenin gayet akılsızcasına hareket ettiğinden iyice emin oldu. Onun gelişini "Rum, Kayser-i Rum'un anahtarını getirdi" şeklinde yorumluyordu.⁵⁸

Şehzade Bayezid ve Ordusu Başkent Kazvin'de

Şehzade Bayezid geleceği için Kazvin'de hazırlıklar son sürat devam ediyor, onun gelişini bayram olarak görülüyor, nevruz kutlaması gibi değerlendiriyordu. Hatta bu durum memleketin en önemli olaylarından birisi olarak görülüyordu.⁵⁹ Şehzade Bayezid ise kendisine verilen güvenceye dayanarak işlerin yolunda gittiğini düşünmekteydi. Şahkulu Sultan Ustaclu şehzadeyi menzil menzil Kazvin'e ulaştırdığında, Şah Tahmasb onu karşılamak için vekili Masum Bey Safevî, Eşikağasıbaşı Hüseyinkulu Sultan Şamlu, Seyyid Bey Kemûne, Kurçibaşı Sevindik Bey Afşar ve Mühürdar Ali Kulu Halife Zülkadir, Kazvin hâkimi Çerendab Sultan Şamlu ve Kazvin Kelanteri Mirza Ebu Talib gibi büyük emirleri, eşraf ve ayarı gönderdi.⁶⁰ Şehzade Bayezid 23 Ekim 1559 Çarşamba günü Kazvin Meydanı'na yaklaştığında yanında hepsi balta, kılıç, tüfek gibi savaş aletleriyle donatılmış Arap atları bulunan 10.000 kişilik bir ordu vardı.⁶¹ Tahmasb'ın hükmü üzerine 200.000'e yakın Türk, Tacik, şehirli ve yabancı şehirde hazır bulundu. Şah ise ok, yay ve kılıç ile silahlanmış kurçibaşı ve askerleriyle o dönemde henüz bir sahra olan Müceddid Meydanı'nda (Cafer-âbâd) otağ kurdu. Şahlara yaraşır bir meclis hazırlayıp kutlama tertip etti. Şehzade Bayezid ordusuyla

⁵⁴ Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 108; Hürşah, *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 193.

⁵⁵ İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 465.

⁵⁶ Hürşah, *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 193. Şah Tahmasb, *Tezkire-i Şah Tahmasb-ı Safevî*, s. 82.

⁵⁷ Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 129; Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 108; Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih 3*, s. 1414; Hürşah, *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 193.

⁵⁸ Hürşah, *Târîh-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 193; İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 465.

⁵⁹ İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 465.

⁶⁰ Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih 1*, s. 406.

⁶¹ Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih 3*, s. 1415; Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, s. 217; Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih*, s. 406. Çağdaş tarihçi o günün gözlemini eserinde şu şekilde aktarmaktadır: "Ben fakir, o gün daima ilahi lütufla desteklenen bu ebedî devletin ihtişamını kanıtlayan garip bir olaya bizzat kendi gözlerimle tanıklık ettim. Özetleyecek olursam, Sultan Bayezid, iyi atlar üzerinde ok, kılıç, tüfek gibi silahlarla donanmış savaşa hazır durumdaki sağlam bir ordu ile meydana girdiğinde Şah'ın yanında sadece korucubaşı, ok, yay ve kılıç ile silahlanmış bazı korucular vardı. Şah onu bizzat karşılayarak, meydanın ortasına ayak bastı. Bir anda yabancı ordu güneş misali sağını ve solunu hale gibi sardı. Şah'ın yardımcıları ve muhafızları ondan iki ok atışı mesafede bulunuyorlardı. Ben değersiz zerre, Şeyh Ali'nin huzurunda bir çatı köşesinde durarak, olup biteni izliyordum. Aniden bu garip durumu fark ettim ve beni korku sardı. Birkaç kez Ayetü't-Kürsî'yi okudum." Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 130, Oktay Efendiyev Osmanlı ordusunun 12.000 kişi olduğunu Gaffârî'ye dayanarak yanlış bir şekilde ifade eder. *Azerbaycan Safevî Devleti*, çev. Ali Asker (İstanbul: Teas Press, 2018), s. 156.

Nizâmâbâd İkbâl mevkiinden Nâsırâbâd, Şehristanek ve Zuyar yoluyla Saâdetâbâd Meydanı'na doğru geldi.⁶² Şehzade görününce Şah otağından çıkıp Kurçbaşı Sevindik Bey, ok ve yay kurçısı (Kurçbaşı-yı Tîr ü Kemân) Hüseyin Bey Çavuşlu ve maiyetinden iki kişiyle yürüyerek karşılamaya gitti. Şehzade Bayezid atından indikten sonra ikisi birbirlerini kucakladılar. Ancak Şehzade Bayezid anlatıya göre tıpkı Tebriz'de olduğu gibi gayet kibirli, dik kafalı bir şekilde hareket edip fazla konuşmuyor, kendisine yapılan iltifatlara aldırış etmiyordu. Şah Tahmasb hiç çekinmeden şaşkın bakışlar arasında 10.000 kişinin içinde dolaştıktan sonra birlikte otağa girdiler. O günün ve gecenin bir miktarını *ayş u işretle* geçirdikten sonra Şah Tahmasb şehzadeyi süslenmiş ve donatılmış Sabahpazarı ve Eskipazar yoluyla eski devlethaneye gönderdi ve kendisi de yeni devlethaneye gitti.⁶³

Bu olaya çağdaş Safevî tarihçisi Abdi Bey Şirâzî şu şekilde tarih düşürmüştür:
Rum Kayseri Sultan Bayezid
Irak mülküne aceleyle geldi.
Şâh-ı din-penâh Tahmasb'in ayağını öpmekle
Başının üzerine yüce taç koydu.
Eğer yıl ve ayının tarihini sorsalar
Şöyle ki "şehr-i Muharrem bûde koy îl."'⁶⁴

Yıllar önce Şehzade Bayezid'in kendisine sığındığını gören Şah Tahmasb elini kaldırıp Allah'a yalvararak: "*Elhamdülillah hangi kapıyı çaldıysam ve hangi arzuda bulduysam anahtarsız açıldı. Hangi tarafa ümit yüzümü çevirdiysem istediğim çift atla karşıma geldi*" dedi.⁶⁵

Birkaç gün sonra aynı meydana genç şehzadenin şerefine büyük bir kutlama daha tertip ettiren Şah Tahmasb, Bayezid ve maiyetine ziyafetten sonra rütbelerine göre hediyeler verip gönüllerini aldı. Yaklaşık 10.000 tümen değerinde Şâhî Irakî altın, taşlar, kaşlar, aletler, kumaşlar ve silahlar hediye edildi. Her türlü ihtiyaçları giderilmeye çalışıldı. Ayrıca Şah Tahmasb'ın huzurunda bulunduğu zamanlarda hususi masrafı için de 15.000 bin tümen para, ayrıca mücevherat, murassa aletler, altın ve gümüş kaplar, nefis kitaplar, Kirman halıları, altın sırmalı ve işlemeli keçeler ve her bölgenin kıymetli kumaşları hediye edildikten sonra kendi eliyle murassa sorgucu genç şehzadenin kafasına taktı.⁶⁶ Fakat Bayezid gayet soğuk ve mağrurdu, tevazu göstermiyordu. Şehzade Bayezid'in bu soğuk tavırlı hareketi Şah Tahmasb'ın canını sıkıyordu.⁶⁷ Şah Tahmasb bundan sonra onun ordusunun yarısını dağıtarak "her yüz kişiden fazla veya az olan gruplar Memâlik-i Mahrûse'nin beldelerine gönderilsinler ve orada vakit geçirsinler" şeklinde ferman verdi. Bu şekilde bir kısmı Meşhed'de Ebü'l-feth Sultan İbrahim Mirza'nın yanına, diğer bir grup ise Kandahar'a gönderildi. Böylelikle Şehzade Bayezid'in geldiği ve payitahtta bulunduğu haberi her yere ulaşmış

⁶² Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih I*, s. 406.

⁶³ Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, s. 217; Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 108; Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih I*, s. 406; İsfahânî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 469; İskender Beğ Münşi, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, s. 116.

⁶⁴ Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 108.

⁶⁵ Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, s. 217; Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 109.

⁶⁶ Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, s. 218; İskender Beğ Münşi, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, s. 116; Şirâzî'ye göre 20.000 tümen değerindedir. *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 108.

⁶⁷ Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih I*, s. 407; Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 130; Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, s. 1415-1416.

oldu. Ayrıca Gilan, Mazenderan, Herat, Sistan, Şiraz ve Kirman'da bulunan Safevî oymaklarının sultan ve hanlarına gönderildiler. Şah gidenlere nasihat ve öğütte bulundu.⁶⁸

Şah Tahmasb Şehzade Bayezid'in affedilmesi için Yüzbaşı Ali Ağa Akçasakal Kaçar'ı Sinan Bey'le birlikte bir mektupla Kanunî Sultan Süleyman'a, ayrıca Erişti Ağa Mehmalu Zülkadir'i de Durak Ağa ile birlikte Şehzade Selim'e gönderdi. Onun görünürdeki amacı Osmanlı şehzadeleri arasındaki problemlerin çözülüp barış olması, şehzadenin affedilmesi, dostluk temellerinin pekişmesi, gönül aynalarından düşmanlık pasının silinmesi idi.⁶⁹ Bu mektup Osmanlı padişahına ulaştığında son derece memnun oldu, Şah Tahmasb'ın Elkas Mirza olayında olduğu gibi bir kin ve intikam peşinde koşmayacağını anladı. Sultan Süleyman cevabında Şehzade Bayezid ve çocuklarının kendisine teslim edilmesini talep etti.⁷⁰

Şehzade Bayezid ise hala Şah Tahmasb'ın desteği ile Osmanlılar üzerine sefer yapılabileceği hayallerine dalıyor, kardeşi Selim'den bu yaşadıklarının intikamını alabileceğini düşünüyordu. Ancak Şah Tahmasb, "Kesinlikle onun sözüyle yerimden kıınıldamam ve aynı şekilde edebimi muhafaza ettim" diyerek onun saldırı teklifini kabul etmediğini, Bayezid'e yaptığı yardımı ileri götürdüğü takdirde sulhun bozulacağını, yeniden Osmanlılarla savaş yapmak zorunda kalacağını gayet iyi biliyordu. Sultan Süleyman'a gönderdiği mektupta "Allah'ın ahbine vefa edenler andı bozmazlar" ayetini dile getirmesi Şah'ın olaya yaklaşımının ipuçlarını veriyor, 1555'te Amasya'da yapılan antlaşmaya sadık kalma düşüncesinde olduğunu gösteriyordu.⁷¹ Şu da var ki Şah Tahmasb aynı zamanda "Hünkâr hazretlerinden ve Selim Han'dan kendilerine layık olan caize ve ödül isterim" diyerek maddi bir beklenti içinde olduğunu dile getirmektedir.⁷² Zaten babasına karşı isyan eden bir şehzadeye yardım etmesinin mantıklı olmadığını, ayrıca Allah katında ve kul nazarında makbul olmadığını düşünüyordu. Bayezid, Şah Tahmasb'ın kendisine istediği yardımı yapmayacağını anlamış oldu. Hatta Osmanlı topraklarına elçi gönderilmesinden, kendisinin affının talep edilmesinden hiç hoşnut değildi.⁷³ Bunun gerçekte karşılığının olmadığını gayet iyi biliyordu. Çünkü o Amasya'dayken babasından af talep etmiş, bu talebi karşılık bulmamış, zaten bundan dolayı Safevî topraklarına sığınmak zorunda kalmıştı. Ayrıca Kanunî Sultan Süleyman'dan sonra tahta yalnızca bir şehzadenin çıkacağını, diğerlerinin öldürüleceğini gayet iyi biliyordu.⁷⁴ Şah Tahmasb'ın da bu durumu bilmemesi mümkün değildi. O sadece stratejik açıdan bu şekilde davranıyor, Osmanlılardan kopartacağı tavizlerin hesabını yapıyordu.

Şehzade Bayezid'in Şah Tahmasb'la İlişkilerinin Bozulması ve Tutuklanması

Osmanlı topraklarına elçiler gitmesinin akabinde Şah Tahmasb ile Şehzade Bayezid'in araları bozulmaya başladı. Şehzade Bayezid'e kucak açılmasına rağmen onun görünürde dost gibi davranıp

⁶⁸ Şirâzî, *Tekmilâtü'l-Ahbâr*, s. 108; Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih*, s. 407.

⁶⁹ Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 130; Şehzade Bayezid, Tahmasb'la bu görüşmesinde Elkas Mirza'nın tahrikiyle Sultan Süleyman Tebriz'e sefer etmişti, biz de aynı şekilde Osmanlı'nın bu zafiyetinden faydalanarak Osmanlılar üzerine sefer edelim diye teklif ettiğinde, Şah Tahmasb bu durumdan hiç hoşlanmadı, çünkü o Sultan Süleyman'ın Elkas Mirza'nın sözüyle İran'a sefer düzenlemesini hiç mantıklı bulmamış, kendisinin de aynı şekilde hareket edemeyeceğini Şehzade Bayezid'e ifade etmiştir. Hürşah, *Târih-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 194, İsfahânî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 470.

⁷⁰ Hürşah, *Târih-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 196; İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, s. 117.

⁷¹ İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, s. 117; Şah Tahmasb, *Tezkire-i Şah Tahmasb-ı Safevî*, s. 82.

⁷² Şah Tahmasb, *Tezkire-i Şah Tahmasb-ı Safevî*, s. 85.

⁷³ Hürşah, *Târih-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 196.

⁷⁴ "Kânûn-ı vârun-ı Osmânî mucibince" öldürüleceğini gayet iyi biliyordu. Mehmet Akman, *Osmanlı Devleti'nde Kardeş Katli* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 1997), s. 99.

arka planda düşmanlık yaptığı kanaati hakimdi.⁷⁵ Anlatılara göre genç şehzade Kuduz Ferhat⁷⁶ ve Mirahur Sinan gibi mülazımlarının tahrikiyle yoldan çıkmış, ancak bu durum Bayezid'in yakın adamlarından olan Kara Uğurlu, Nişancı Mustafa ve Çerkez Mahmud isimindeki şahıslar tarafından Şah'a ulaştırılmıştı. Onların iddiasına göre Şehzade Bayezid'in "beş altı bin süvari ile av bahanesiyle dışarı çıkıp kaçarak kendimizi Esterabad'a Türkmen Yakası'nın çevresine atalım. Gemiye binip Ağrıça'ya giderek Hacı Tarhan ve Kazan'a ulaşalım. Rus Padişahına adam gönderip biz Hünkar'ın düşmanıyız diyelim. Ondan yardım alıp Çerkes beldelerine gidip Çerkes, Nogay ve Kırımhlıları kendimize mülazım yapıp Hünkar'ın ülkesine saldıralım. Öyle ki Rum'u kahr ve cebirle ele geçirelim" şeklindeki planı haber verilince öldürüldüler. Bu durum ilişkilerin daha da gerilmesine, güven duygularının zedelenmesine neden oldu. Her şeye rağmen Şah Tahmasb Şehzade Bayezid'in bu tavrına karşılık hiçbir şey söylemedi. Hatta aksine ona lütuf göstermeye devam etti. Bir de bunun üzerine Şehzade Bayezid'in hizmetinde bulunan Trabzonlu Arap Muhammed isimli dindar bir Şii, Şah Tahmasb bağda Şehzade Bayezid'le dolaşırken ya da ziyafet verirken Şah'ın yanına yaklaşip "ölmeden önce size arz etmem gereken bir çift sözüm var" diyerek Şehzade Bayezid'in kendisine muhalefet ettiğini haber verdi. Tahmasb bunun üzerine Arap Muhammed'i divanhaneye çağırdı. Bundan da haberdar olan Bayezid, Arap Muhammed'i de öldürttü. Muhtemelen bu kişi görünürde Bayezid'in adamı olmakla birlikte Şah Tahmasb'a casusluk yapıyordu. Kaynaklarda onun dindar bir Şii olarak nitelendirilmesi, ayrıca gizli bilgileri Şah'a aktarması bunu doğrulamaktadır. Şah Tahmasb bu kişinin öldürüldüğünü öğrendiğinde Şehzade Bayezid'e "bunlar senin en yakın adamların niçin bu adamları öldürüyorsun" diye sorduğunda kendisinin bu olayla ilgisinin olmadığını söylemesi kendisini kurtarmadı. Zira bu kişilerin Şehzade Bayezid tarafından öldürtüldükten sonra Mir Burhaneddin Ali adlı bir kişinin evindeki kuyuya atılıp üzerine toprak döküldüğünün görgü şahitleri vardı. Safevî tarihçilerinin iddialarına göre Şehzade Bayezid'in yaptığı hileler Şah Tahmasb'ın huzurunda ortaya çıkarılmış, kendisi de bu durumu kabul edip affını istemiştir. Bundan sonra artık Şah Tahmasb, Şehzade Bayezid ile arasında güven tesis edilemeyeceğini anlayıp onu nankör olarak niteleyip gözden çıkardı. Cuma namazından sonra şehir halkı ve pazara gelenler *ta'n u la'nda* bulunarak şehzadenin evini taşladılar.⁷⁷ Tarihçi Kadı Ahmed Gaffârî Şehzade Bayezid'in evine yapılan bu saldırının Şah Tahmasb'ın rızası dışında gerçekleştiğini belirtmektedir.⁷⁸

Ali Ağa Sekbanbaşı ile Kuduz Ferhat tarafından Şehzade Bayezid'in kaçacağı haber verilince, 18 Nisan 1560 Cuma günü Şah Tahmasb onların tutuklanmasına karar verdi. Kısa sürede hepsi yakalandı, grup içinden kimse karşı koymadı. Şehzade Bayezid'in ordusu içinde Tahmasb'a bağlı sufiler de bulunuyordu, onlar affedilip kalanlar öldürüldü. Öldürülenler içinde Lala Paşa, Ferruh Bey, Mîrâhur Sinan, İsa Caşnigir, Mîrâhur Ali Bey ve Hoca Amber gibi ileri gelen pek çok kişi vardı.⁷⁹

Abdi Bey Şirâzî bu olayla ilgili yazdığı şiirini Şah Tahmasb'a arz etti:
Adam olmayanı ihsan ile okşamanın faydası ne

⁷⁵ Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih*, s. 408.

⁷⁶ Ferhat aynı zamanda "dev" ve "deli" olarak da nitelendirilmektedir.

⁷⁷ Şah Tahmasb, *Tezkire-i Şah Tahmasb-ı Safevî*, s. 83-84; Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 131; Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 109; Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih 3*, s. 1416; İsfahânî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 480; Hürşah, *Târîh-i İlçî-yi Nizâmşah*, s. 196-197; İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, s. 118.

⁷⁸ Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 131.

⁷⁹ Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 131; Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 109; Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih I*, s. 408; İskender Beğ Münşî, *Âlem-ârâ-yı Abbâsî I*, s. 118.

*Adam olanın adamlığı her zaman yerinde durur.
Şiir şu şekilde sona ermektedir:
Ey Şah bu işi doğru yaptın
Devlet sendendir çünkü akılda herkesten üstünsün.
Bu işi yaptığın için kıyamet gününe kadar
Akl-ı Selim seni yürekten methedecektir.⁸⁰*

Şehzade Bayezid'in tutuklanmasından sonra çocukları da gözetim altına alındılar. Büyük oğlu Orhan, Hasan Bey Yüzbaşı'ya; Sultan Mahmud, Masum Bey'e; Sultan Muhammed, Sevindik Bey Kurçbaşı'ya ve Abdullah ise, Mîr Seyyid Şerif Bakî'ye teslim edildiler.⁸¹ Şehzade Bayezid'e isnat edilen suçlamalar ve bu arada yaşananlar Şahkulu Sultan Ustaclu tarafından hem Şehzade Selim hem de Sultan Süleyman'a bir mektupla ulaştırıldı. Şahkulu Sultan Ustaclu mektupta "muteber adamlar gönderin biz artık şehzadeyi size teslim edelim, siz ister öldürün ister bağışlayın takdir sizin diyerek" mektubu sonlandırdı.⁸²

Şehzade Bayezid eski devlethane bahçesinde hapisteyken başına bir şey gelmemesi veya kaçma riskine karşı gözetim artırılıp muhafızlar görevlendirildi.⁸³ Hapisteyken babasına yazdığı gizli bir mektubun müsveddesi de ortaya çıktı. Mektupta babasına "o kadar kardeşimin tarafını tuttu ki ben kafirlere muhtaç oldum ve onlara sığındım" diye yazmıştır.⁸⁴ Yıllarca Şah Tahmasb'a nedimlik ve sırdaşlık yapan Mîr Güneş Kummî, Bayezid'in nedimi olarak görevlendirildi. Bayezid'in ölümüne kadar gece gündüz onun yanında kalacak ve musahiplik yapacaktı. Aşağıdaki Türkçe beyitler ona aittir:

*Güneş kim nûr-ı âlem pertevîdir
Demâdem menzili derviş evidir.
Felek muhtâcdır bir pertevine,
Güneş âr eylemez derviş evine.⁸⁵*

Bayezid ve Oğullarının Osmanlılara Teslimi ve Öldürülmeleri

Sultan Süleyman'ın elçileri, onun yakın ve güvenilir adamlarından Maraş hâkimi Ali (Hızır) Paşa, Kapucubaşı Hasan Ağa başta olmak üzere 706 kişiden oluşan grup 25 Şubat 1561'de önce Revan'a ve ardından 8 Nisan 1561'de Kazvin'e ulaştılar. Devlet görevlileri ve tebaadan herkes onları karşılamaya çıktı. Beş günlük bir dinlenmenin ardından 13 Nisan 1561'de Şah Tahmasb'ın huzuruna çıktılar.⁸⁶ Her biri bir vilayetin gelirine denk geldiği belirtilen kıymette murassa kılıç kemeri, mücevherle süslenmiş hançer kemeri, Rum ve Frenk'in nefis kumaşları ile dokuz koşu atı Sultan Süleyman'ın hediyesi olarak takdim edildi.⁸⁷ Şah Tahmasb bu hediyeleri emirler, sipahiler

⁸⁰ Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 110.

⁸¹ Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, s. 218; Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 131; Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 109; Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih* 3, s. 1417; İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 480-481.

⁸² İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 481.

⁸³ Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 131.

⁸⁴ Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, s. 219.

⁸⁵ Kummî, *Hülâsatü't-Tevârih* 1, s. 409.

⁸⁶ Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 132; Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih* 3, s. 1421; Hürşah, *Târih-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 197; İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 481.

⁸⁷ Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 110-111; İsfahanî, *Efdalü't-Tevârih*, s. 481.

ve diğer oymaklar arasında paylaştırdı. Ali Paşa ve Hasan Ağa tam bir saygıyla ağırlandı, gerekli görüşmeler sonucunda Osmanlı elçileri rahatladı.⁸⁸

Gelenler bir süre Kazvin’de kaldıktan sonra İstanbul’a dönerken kendilerine altınla süslenmiş tazı gibi koşan atlar, hılatlar ve bol miktarda hediyeler takdim edildi. Cafer Bey Kengerlü Ustaclu’ya emirlik rütbesi verilerek Osmanlı elçileriyle birlikte İstanbul’a gönderildi.⁸⁹ Elçiler 1 Mayıs 1561’de hala Kazvin’den ayrılmamış olacak ki Gürcü Levend oğlu Gorgin’in Gence hâkimi Şahverdi Sultan Ziyadoğlu Kaçar ile yaptığı mücadelede öldürülmesinden sonra elde edilen ganimetler ve esirler Rum elçileri huzurda iken gösterilmişti.⁹⁰

Rum elçiliğine giden Emir Gayb Bey’in kardeşi Veli Bey Yasavulbaş Ustaclu, Osmanlı elçileri Vali Hüsrev Paşa, Caşnigir Sinan Bey, Çavuşbaşı Ali Ağa ve beraberindeki 200 kişilik grup 16 Temmuz 1562’de Kazvin’e vardılar. 19 Temmuz 1562’de Saâdetâbâd Bağ’ında Şah Tahmasb’ın huzuruna kabul edildiler. Hediyeleri sunduktan sonra Sultan Süleyman’ın kendi eliyle yazdığı dostluk ve anlaşma içeren mektubu getirdiler. Daha önce elçiliğe giden Ferruhzad Bey Karacadağlı Eşikağası Safevîler adına Osmanlılarla bir antlaşma yapmıştı. Bu antlaşmaya göre her iki taraftan iltica edenler teslim edilecek şekilde bir hüküm vardı, Şah bu hükme uygun hareket etmeye karar verdi. Tarihçilerin anlatımına göre bu durum hem halkın yararına idi hem de düşmanlık kapılarının kapatılmasına yarayacaktı.⁹¹ Efendiyev ise bu durumu Şah Tahmasb’ın Osmanlılarla savaşı göze almamasına veya paraya tamahı olarak değerlendirmekteydi.⁹²

23 Temmuz 1562’de Şehzade Bayezid ve dört oğlu Osmanlı elçilerine teslim edildi. Sultan Süleyman’ın buyruğu üzere beşini birden Saâdetâbâd Meydanı’nda boğarak öldürdüler Cenazeleri Bursa’ya gönderdiler.⁹³ Çünkü Bursa Osmanlı hanedanından pek çok kişinin medfun bulunduğu bir yerdir.⁹⁴ Bu haber Hüseyin Bey Kalkancıoğlu tarafından İstanbul’a ulaştırıldı.⁹⁵ Bayezid’in askerlerine gelince, bunlardan İran’da oymağı olanlar oymaklarına verildiler. Olmayanlardan beş bin kişi öldürüldü. Kuduz Ferhat da öldürülenler arasındaydı. İleri gelenlerden Turgut Oğlu Pîr Hüseyin Bey, Şahincibaşı Ahmed Bey, Karamanlı Deli Seyfeddin ve Sivaslı Abdülğani Çavuş hayatlarını kurtardılar. Bunlardan Turgut Oğlu Pîr Hüseyin Bey’in, Safevî hizmetinde yakın akrabalarının bulunduğu bilinmektedir.⁹⁶

Şehzade Bayezid ve dört oğlunun Kazvin’de öldürülmesine Abdi Bey Şirâzî şu tarihi düşürdü.
Dokuz yüz altmış dokuz Arap ayı ile
Acem’de acayip olay oldu.
Bayezid’i dört oğlu ile
Rumîler bertaraf ettiler.

⁸⁸ Rumlu, *Ahsenü’t-Tevârih*, s. 1421; İsfahanî, *Efdalü’t-Tevârih*, s. 481.

⁸⁹ Şirâzî, *Tekmiletü’l-Ahbâr*, s. 111; Rumlu, *Ahsenü’t-Tevârih* 3, s. 1421;

⁹⁰ Şirâzî, *Tekmiletü’l-Ahbâr*, s. 111.

⁹¹ Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 133; Rumlu, *Ahsenü’t-Tevârih* 3, s. 1424;

⁹² Efendiyev, *Azerbaycan Safevî Devleti*, 156.

⁹³ Şirâzî, *Tekmiletü’l-Ahbâr*, s. 114; Kazvinî, *Cevâhirü’l-Ahbâr*, s. 219; Cihat Aydoğmuşoğlu, *Safevî Devleti* (İstanbul: Post, 2022), s. 73; Hürşah, *Târih-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 197-198; Savory, *Safevîler Devrinde İran*, 73; Andrew J. Newman, *Safevî İmanı (Pers İmparatorluğu’nun Yeniden Doğuşu, Türkçesi Damla Gürkan Anar* (İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2023), s. 80’de yanlışlıkla 1561 tarihinde teslim edildiğini yazmaktadır. Ayrıca Şehzade Bayezid ve çocuklarının cenazeleri Bursa’ya değil, Sivas’a götürülüp defnedilmiştir. Ahmet Dede, *Müneccimbaşı Tarihi* 2, 584.

⁹⁴ Hürşah, *Târih-i İlçi-yi Nizâmşah*, s. 198.

⁹⁵ Kazvinî, *Cevâhirü’l-Ahbâr*, s. 220.

⁹⁶ Sümer, *Safevî Devleti’nin Kuruluş ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, s. 82, 103.

*Tarihini bu bulmaca ile sor
Zümre-i Osmaniyan'dan beşi azaldı.*⁹⁷

Daha önce İstanbul'a elçi olarak gitmiş olan Cafer Bey Kengerlü, 18 Ekim 1562 tarihinde Osmanlı elçisi İlyas Bey ve maiyetiyle Kazvin'e geldi. Getirdikleri hediyeler arasında kadife ve altın nakışlı kumaşlarla kaplanmış, murassa eyerlere sahip kırk tane koşu atı, 30 bin tümene eş değer olan 15 bin Kıbrıs eşrefisi, pek çok Rum, Frenk, Mısır ve Yemen'in nefis ve değerli ürünleri vardı.⁹⁸

Sonuç

Şehzade Bayezid'in babası Sultan Süleyman'a karşı isyanı ve ağabeyi Selim'le savaşının Safevî tarihçilerinin yeterince dikkatini çekmediği, olayın ayrıntılarına vâkıf olmadıkları, Safevî topraklarına ilticasıyla birlikte onların dikkatlerini celp ettiği anlaşılmaktadır. Şah Tahmasb, Şehzade Bayezid'in kendisinden maddi yardım talebiyle başlayan, İran'a ilticasıyla devam eden ve idamıyla noktalanmış süreci Safevî Devleti adına son derece başarılı bir şekilde yürütmüştür. Esasında Şah Tahmasb Şehzade Bayezid'in Safevîler'den yardım talebini hiçbir zaman mantıklı ve anlamlı bulmamış, ancak meselenin kendileri adına son derece kullanışlı olduğunu ve beraberinde büyük riskler barındırdığını fark etmiş, stratejisini de buna göre ve dikkatli bir şekilde yürütmüştür.

Şehzade Bayezid'in Safevîlere sığınması Şah Tahmasb'a büyük avantajlar kazandırmıştır. Öncelikle o, Şehzade Bayezid'i kabul ederek daha önce kendi kardeşi Elkas Mirza'nın Osmanlılara sığınmasının intikamını almıştır. İkinci olarak Şehzade Bayezid'in Osmanlı topraklarına beraber saldırma teklifini kabul etmeyerek kendi ülkesini savaş tehlikesinden uzak tutmayı başarmıştır. Kazvin'e gelinceye kadarki süreci de son derece başarılı bir şekilde yürütmüş, Bayezid'in kafasında oluşabilecek bütün istifhamları gönderdiği adamlar vasıtasıyla gidermeyi başarmış, sağ-salim Safevîlerin başkentine ulaşmasını sağlamıştır. Geldikten sonra da Şehzade Bayezid ve oğulları için kendi eski sarayını tahsis etmiş, adına ziyafetler tertip etmiş, kendisinin ve maiyetinin her türlü ihtiyacını karşılamıştır. Ancak son derece akıllı bir hamleyle Şehzade Bayezid'in 10.000 kişilik ordusunu Safevî oymakları arasında dağıtmak suretiyle bu askeri gücü kendisi için tehdit ve tehlike olmaktan çıkarmıştır. Bu durumda Şehzade Bayezid'in yapabileceği pek bir şey de kalmamıştır. Hemen ardından Osmanlılarla diplomasi sürecini hızlandırmış, Kanuni Sultan Süleyman'a daha önce onun yaptığı gibi fırsatçılık yapmadığını ima etmiş, akdedilmiş olan sulhu koruma konusunda gayret ettiğini göstermek istemiştir. Bu olaylar sırasında iki taraf arasında yürütülen güçlü diplomatik süreç meselelerin sulh yoluyla da halledilebileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Şah Tahmasb, süreç sonunda Şehzade Bayezid ve oğullarını Osmanlılara teslim ederek özellikle Sultan Süleyman sonrası için Şehzade Selim'e minnet borcu yüklemek istemiştir. Son tahlilde Osmanlılardan büyük miktarlarda hediyeler alarak ekonomik olarak istediği sonuca ulaşmış, barışın da korunmasını sağlamıştır.

⁹⁷ Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 114.

⁹⁸ Gaffârî, *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler*, s. 134; Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih* 3, s. 1428-29. Ancak Abdi Beğ ise "Cafer Beğ Kengerlü Hünkar'ın elçisi İlyas Beğ'le dergâh-ı gîti-penâh'a geldi. Getirdikleri kırk baş koşu atı, altın, kadife dokulu kumaşlar, murassa eyerler, İran'da revaç bulan parayla 30.000 tümene denk 500.000 Kıbrıs eşref altını ve diğer nefis şeyler, Rum, Frenk, Mısır ve Yemen kumaşlarını gösterdiler." Şirâzî, *Tekmiletü'l-Ahbâr*, s. 115; Budak Münşi ve Hasan Rumlu ise, İlyas Beğ'in 30.000 tümen ve kumaşları altın dokumalı olan 40 at ve 4 tahlil ölçüğü dolusu altın ve diğer hediyeler getirildi demektedir. Kazvinî, *Cevâhirü'l-Ahbâr*, s. 220; Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih* 1, s. 1428-29. Tarihçilerin bu farklı anlatılarından hareketle getirilen hediyelerle ilgili çok net bir şey söylemek zordur.

Kaynaklar

- Akdağ, Mustafa. *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası (Celali İsyanları)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- Aydoğmuşoğlu, Cihat. *Safevî Devleti*. İstanbul: Post, 2022.
- Çiçekler, Mustafa. “Şehzâde Bayezid ve Farsça Divançesi”, *Şarkiyat Mecmuası* 8 (1998): 211-228.
- Efendiyev, Oktay. *Azerbaycan Safevî Devleti*. Çev. Ali Asker. İstanbul: Teas Press, 2019.
- Emecen, Feridun. *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022.
- Gaffârî, Kadı Ahmed. *Osmanlılar, Karakoyunlular, Akoyunlular ve Safevîler (Târih-i Cihân-ârâ)*. Tercüme ve notlar: Buket Gündüz. İstanbul: Bilge Kültür, 2023.
- Gülten, Sadullah. “Kanuni’nin Maktûl Bir Şehzadesi: Bayezid”, *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 3/6 (2012): 196-204.
- Hürşah, Kubad el-Hüseynî, Hürşah. *Târih-i İlçi-yi Nizâmşah*. Tashih, tahşiye, tevzih ve izâfât Doktor Muhammed Rızâ Nasîrî-Koiçi Haneda. Tahran: Encümen-i Âsâr ve Mefâhir-i Ferhengî. 1379.
- İsfahanî, Fazli-i Hûzânî. *Efdalü’-t-Tevârih*. Be-kûşeşi İhsân İshrâkî-Kudretullah Pîşnamaz-zâde. Tahran: Mîrâs-ı Mektûb, 1398.
- İskender Beğ Münşî. *Âlem-ârâ-yı Abbâsî*. Çev. Ali Genceli, Haz. İsmail Aka. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2019.
- Kamil, Ekrem. “Hicrî Onuncu-Miladî On Altında- Asırda Yurdumuzu Dolaşan Arab Seyyahlarından Gazzi-Mekki Seyahatnamesi, *Tarih Semineri Dergisi*. 1-2 (1937): s. 5-90.
- Kazvinî, Budak Münşî. *Cevâhirü’l-Ahbâr*. Mukaddime, tashih ve ta’likât Muhsin Behram Nejad. Tahran: Merkez-i Neşr-i Mîrâs-ı Mektûb, 1378.
- Kummî, Kadı Ahmed bin Şerefeddin el-Hüseynî. *Hülâsatü’-t-Tevârih*. Musahhîh İhsan İshrâkî. Tahran: İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahran, 1980.
- Müneccimbaşı, Ahmet Dede. *Müneccimbaşı Tarihi 2*. Türkçeleştiren İsmail Erunsal. İstanbul: Tercüman 1001 Eser.
- Newman, Andrew J. *Safevî İrani*. Türkçesi Damla Gürkan Anar. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2023.
- Rumlu, Hasan Beğ. *Ahsenü’-t-Tevârih 3*. Tashih ve tahşiye Abdülhüseyn Nevaî. Tahran: İntişârât-ı Esâtir, 1389.
- Savory, Roger. *Safevîler Devrinde İran*. Çev. Özgür Kolçak. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2021.
- Sümer, Faruk. *Safevî Devleti’nin Kuruluş ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.

şahin, Kaya. *Kanuni Devrinde İmparatorluk ve İktidar*. Çev. Ahmet Tunç şen. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014.

şah Tahmasb. *Tezkire-i şah Tahmasb-ı Safevî*. Çev. Hicabi Kırlangıç. Ankara: Atlas, 2015.

şirâzî, Abdi Beğ. *Tekmiletü'l-Ahbâr*. Mukaddime, tercüme ve notlar: şefaattin Deniz-Hasan Asadi. İstanbul: Bilge Kùltür Sanat, 2021.

Önal, Ahmet (2022). “şehzâde Bâyezid ve şehzâde Cihangir'in Sünnet şenliği (1539). *Tarihin Engin Sularında*. Editörler Arif Kolay-Ahmet Vurgun. İstanbul: Yeditepe, 2022.

Turan, şerafettin. *Kanuni'nin Oğlu şehzade Bayezid Vak'ası*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakùltesi, 1961.

Zinkeisen, Johann Wilhelm. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 2*. çev. Nilüfer Epçeli. İstanbul: Yeditepe, 2011.